

TURKIARRAK BULGARIAN

Dagozkion eskubideak ez ezik, egoera hobetzea eskatzen du gutxiengo honek

Dagoeneko 72 urte dituen Salihri, Stanimir izena jarri zioten. Inposatu zizkioten abizenez ez da ondo gogoratzen denbora asko igaro delako, baina Assen Gjorgiev zirela uste du. Fatme Findanka Shasheva bihurtu zen eta barre egiten du seme-alabak ondoan dituela gogoratzean. «Pomakak izan ginen izen aldaketa pairatu genuen lehenak», salatu du eslaviar musulmanen gutxiengoko kide den emakumeak.

1984. urtea zen, abendua, eta Todor Zhivkov orduko buruzagi komunistak Bulgarian bizi ziren turkiarrak asimilatzeke kanpainari ekin zion, «Susperraldia» izendatu zuen kanpainari, hain zuzen.

600 urtez bertan bizi zirenen identitatea errotik suntsitzea erabaki zuen eta horretarako beraien izenak erabiltzea debekatu, erlijioa legez kanpo utzi eta beraien hizkuntza erabiltzea galarazi zuen.

 GUTXIENGOAK / Miguel Fernandez Ibañez

la 40 urte igaro dira Bulgariako komunitate turkiarra asimilatzea helburu zuen «Susperraldi» kanpainatik. Egun, haien komunitate izaera ez dago arriskuan eta EBn gutxiengoei onartzen zaizkien eskubideak bermatzeaz harago, eskualdea garatzea dute lehentasuna, gazteek Mendebaldeko Europara alde egin ez dezaten.

Protestak, hildakoak eta atentatuak egon ziren. Komunitate turkiarrak ez zuen amore eman eta erregimenak estrategia aldatu zuen. Turkiara alde egitera behartu zituen eta Ankarak mugak itxi zituen beldurrak jota iheska zetorkion jendeari igarotzen ez uzteko.

Urte hartan, beste abendu aztoratu batean, komunismoak porrot egin zuen eta turkiarrak izen-abizenak, hizkuntza, identitatea berreskuratu zituzten.

Iharra, Salih kotxean iristen da laguna duen Mustaphahk

Benkovskin duen biltokira eta bere herrixkara, Dedetsera, eramango dituen poltsa txuriak jasotzen ditu. Bere alabarentzat dira. Funtzionarioa da, diosku harrotasunez.

Abegitsua da oso, gehiegi agian, musulman oro bezalaxe, eta 1984ko abenduan izan ziren istiluetan hildakoen omenezko oroigarria lagundu gaitu. Monumentua Mogilyanen dago, 20 hilabete eta bi egun zituen Turkan Feyzullah hil zuten herrixkan. Salihk haren alde otoi egin du. Geroago ere egingo du, hilerrian.

«Gutako batzuk jipoitu egin gintuzten, beste batzuk erail egin zituzten. Gure herrixkan 50 bat familia bizi ziren eta bost baino ez ziren gelditu. 1989an gehienek alde egin zuten. Guk ere dena prest genuen, baina sinadura bat falta zitzaigun eta ezin izan genuen ihes egin», gogora ekarri du Salihk Bulgariako, Turkiako eta Greziako mugek talka egiten duten Europako bazter honetan, lerro banatzaile modernoan alde bietan herri desberdinak bizi diren lurralde koralean.

DEITORATU BAI, BAINA...

2012. urtean Bulgariako Parlamentuak «erregimen totalitario batek egin zuen garbiketa etnikoa» gaitzetsi zuen, baina garai ilun haietan izan ziren erailketen eta giza eskubideen bortxaketan gaineko zenbakirik ez zuen eman. Eta gutxiengo turkiararentzat auzokide eslaviarrak «nazionalistegiak» badira ere, eta euren identitatea ez dela guztiz errespetatzen uste badute ere, beste arazo batzuk lehenesten dituzte 2021. urte

Arda ibaiak bitan zatitzen du Kardzhali hiria. Komunitate turkiarra gehiengoa da bertan. M.F.I.

honetan. «Bulgariarren eta turkiarren arteko harremanak hobera egin du azken urteetan eta ez dugu arazorik. Hemen kezkatzen gaituena lan falta da», azaldu digu Salihk. Kayaloba herrixkaraino lagundu gaitu, feyzullahtarren jaioterriraino, eta agur esan digu.

Feyzullah familiak Kayalobatik alde egin zuen ahal izan zutenean eta oporretan baino ez da bueltatzen, 1989an ihes egin zuten 350.000 turkiarren artean gehienek egiten duten bezala. Bertan geratzea erabaki zutenek arazo larriak dituzte: ez dago lanik eta tabako sailek behera egin dute. Gazteen aukera bakarra emigratzea da.

Ahmet Kocaomerrek 34 urte ditu, eta sei hilabete eman ditu lanean Alemanian. Aurki joango da berriro baina bitartean Mehmet anaiari (27) eta Fatme amari –duela ia 40 urte Fidan-ka izena inposatu zioten emakumeari–, laguntzen die auzokideen soro batean. Ahmetek inbertsioak eskatzen ditu: «Errepideak eta ur kanalizazioak konpondu ditzaten nahi dut. Fabrikak eraiki ditzaten nahi dut. Hemen ez dago lanik eta soldatak oso txarrak dira. Horrexegatik goaz, hain zuzen, Alemaniara».

POPULAZIOAK BEHERA

Aurreikuspen demografikoen arabera, 2050. urtean Bulgariak populazioaren %38 galduko du 1990. urtearekin alderatuta.

1984an komunitate turkiarra 900.000 biztanlek osatzen zuten, populazioaren %10 zen hori. Gaur egun 600.000 inguru dira, %8, eta gehiengo dira Kardzhalin (%66), hego-ekialdean, eta Razgraden (%50), ipar-ekialdean. Bulgariako eslaviarren antzera, aukera txikiena baliatzen dute Mendebaldeko Europara ihes egiteko,

gehienetan kualifikaziorik gabeko langile bezala eta migrazio zirkularraren barnean. Hori da, hain zuzen, Ahmeten kasua.

Kardzhalira bueltan (eskualdeko hiriburua da, Kircaali turkieraz), minibusak Rodopekko mendilerroko bidean dauden aldapak zeharkatzen ditu. Errepideak zuloz beteta daude, berriak sortzen direnean konpon-tzen diren kaltez josita. Bidaiariek, gehienak adinduak,

DPS turkiarren alderdiko kideak Kardzhalin. Propaganda bulgarieraz idatzi behar izaten dute. M.F.I.

ibilbidearen edozein lekutan itxaroten diote autobusari.

Kardzhalin turkiera da nagusi solasaldi guztietan, baina ez du ia tokirik eremu publikoan. Harritzekoa da, baina Eskubideen eta Askatasunen aldeko Mugimendu turkiarzaleak (DPS) berak ere ez du bere hizkuntza erabiltzen propagandan.

«Turkiera erabil dezakegu eremu publikoan baina nazionalista bulgariarrak esnatuko ote ditugun beldur gara», justi-

fikatzen du Birol Koseomer DPSko ordezkari nagusiak. Eskualdeko agintariekin bilera amaitu berri du; bulgarieraz egin dute.

«Europako Parlamenturako hauteskunde kanpainan edozein hizkuntza erabil dezakezu, baina Bulgarian debekatuta dago: gure bilerak bulgarieraz egin behar ditugu. Zergatik neurri bikoitza? Bulgariako Konstituzioan ez direlako onartzen herri turkiarra eta beste gutxiengoak. Hemen hutsaren hurrena bagina bezala begiratzen gaituzte. Ez da samurra gutxiengo baten kide izatea, dozenaka diputatu badugu eta bi aldiz gobernuan parte hartu badugu ere», salatu du Koseomerrek.

SEGURTASUNA ETA ERLIJOA

Komunismoak porrot egin eta ondorengo urteetan, bulgariarren %60k segurtasun nazionalarentzat arriskutzat zituzten turkiarrak eta %83k erlijio arlo-

HAUTESKUNDE OROKORRAK BIHAR

Bulgariak hauteskundeak egingo ditu bihar, legebiltzarrerako eta presidentetzarako. Azken horietan faborittoa egungo presidentea da: Rumen Radev, Errusiaren aldekoa eta jenerala. Alderdi Sozialistaren eta bi mugimendu populistaren babesa du, «Aldaketari Eusten Diogu» (hirugarren indarra inkestetan) eta «Herria Hor Dago», uztaileko hauteskundeak irabazi zituena baina gainbehera doana.

Radevek Sofiako Unibertsitateko errektorea den Anastas Gerdzikov du lehiakide presidentzialetan baina bere benetako etsaia GERB eskuineko alderdiaren Boiko Borisov da, azken 12 urteetan lehen ministroa izandakoa. Radevek Borisoven aurka kanpaina deitu zuen eta manifestazioek hauteskundeak aurreratzera behartu zuten uztailean. Ordutik gobernu teknokrata bat dute. Gutxiengo turkiarrak %9 lortuko luke.

an fanatikotzat jotzen zituzten. Bulgariako turkiarrak meskita-ra gutxitan joaten diren arren eta batzuetan alkohola edaten duten arren, aurreiritzi hori oso hedatuta dago eslaviarren artean.

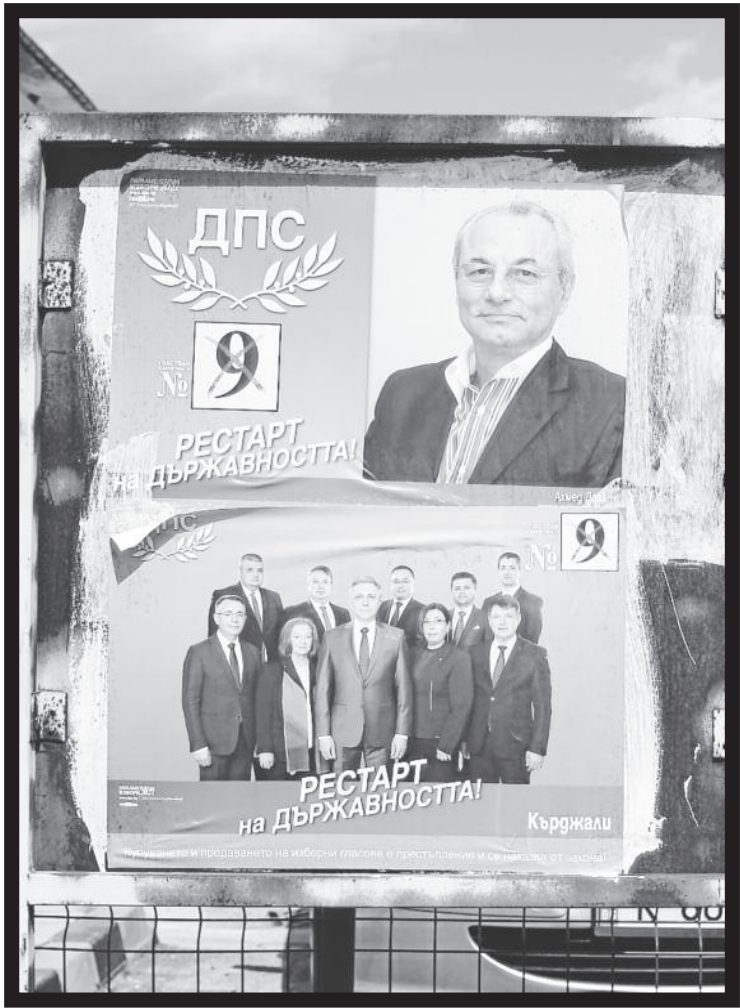
Gainera, Sofiak Otomandar Inperioaren eta bere okupazio luzearen aurka eratu du bere errelato heroiko modernoa. Il-do horri jarraituz, Estatuak ikuspegi negatiboa bultzatzen du historia liburuetan, errepresioa eta islamera indarrez bihurtzea salatuz, eta turkiarrek dituzten bertuteak, abegitasuna esaterako, ezkutatu. «Ez dute errealitatea era objektiboan aurkezten eta horrek bere ondorioak ditu: komunitateak etsai bilakatzen dira eta ikasleen artean diskriminazioa eta mesfidantza nagusitzen dira», azaldu du Tomasz Kamusellak, St. Andrewseko Unibertsitateko Historia Modernoaren Departamentuan Ekialdeko eta Erdialdeko Europari buruzko ikertzaileak.

«Ez dago biolentziarik, baina inposatzen den diskurtsoa bulgariar nazionalismoarena da. Bulgarian gutxiengoak izateak zaila izaten jarraitzen du», ondorioztatu du Kamusella ikertzaileak.

IRAGANA ETA ORAINA

Iraganak oraina baldintzatzen du. Bi komunitateengan. Turkiarri kezka handiagoa sortzen dio lan eta azpiegituren faltak, baina ez da bere eskubideez ahazten, batez ere hezkuntza arloko. Izan ere, ama hizkuntzan ikas dezakete eskola pribatuetan, baina publikoetan turkiera hautazko ikasgaia da, eta hori ez da nahikoa haientzat.

Ez dago dirurik, baina ez dago aldatzeko nahirik ere. «Estatuak diru falta argudiatzen du, baina

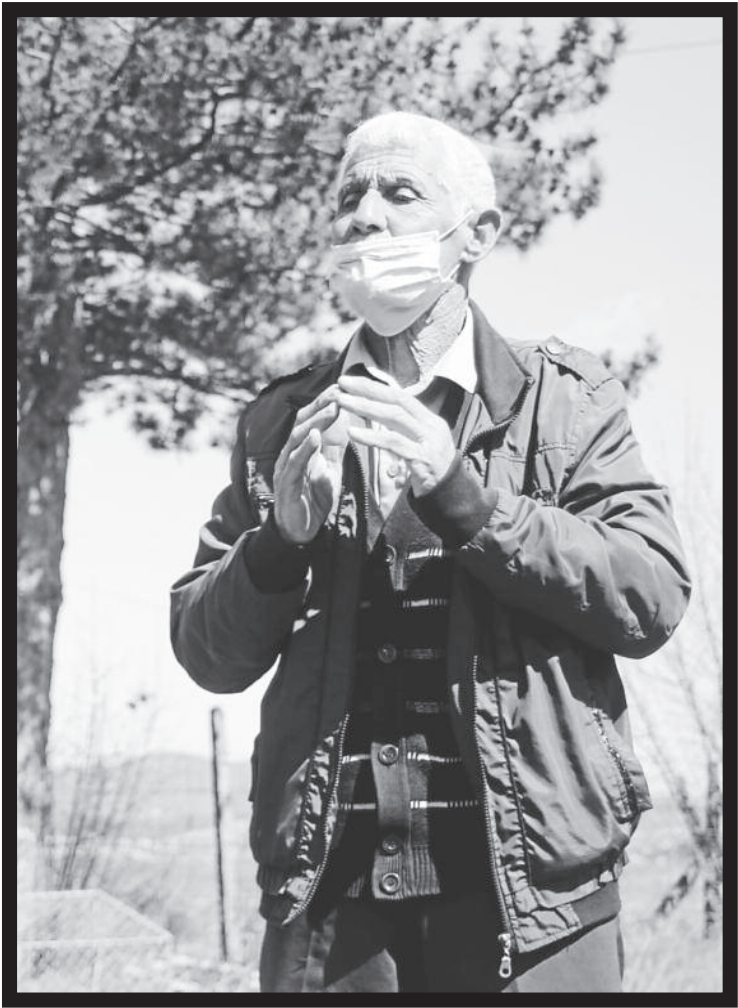
Ezkerrean, DPS alderdiaren propaganda. Beste argazkian, Salih otoi egiten, 1984ko abenduko liskarretan eraildako enenez, Mogilyaneko kanposantuan. M.F.I.

borondate falta da. Gure oinarritzko beharrak ordaintzeko daukagun aurrekontuarekin nahikoa da, baina ez da nahikoa», salatu du Koseomerrek. Hori bai, politikaria izanik, DPS alderdiaren, eta batez ere bere buruzagi historikoa den Ahmet Doganen erantzukizuna ez du aipatzen.

«DPS gainerako alderdi guztiak bezala ari da. Buruzagieta-ko batzuk sistemara egokitu dira eta oligarkak bilakatu dira. Horrela, bada, eta komunismoa

1984. urtea zen, abendua, eta Todor Zhivkov orduko buruzagi komunistak Bulgarian bizi diren turkiarrak asimilatze-ko kanpainari ekin zion, «Susperraldia» kanpainari

2012an Bulgariako Parlamentuak «erregimen totalitarioaren garbiketa etnikoa» gaitzetsi zuen, baina izan ziren erailketak eta giza eskubideen bortxaketak ez zituen aipatu

erori zenetik gobernatzeko giltza izan badu ere, DPS alderdiak ez du komunitate turkiarri dagozkion eskubideen alde borrokatzen», dio Kamusellak. «Ethnic Cleasing During the Cold War: The Forgotten 1989 Expulsion of Turks from Communist Bulgaria» liburuaren egileak, hala ere, ez du ahazten Gobernuaren erantzukizuna. «Bulgariak eskubideak bermatzen dituzten itunak sinatzen ditu, baina praktikan ez du ezer egiten».

Turkiarren presentzia herrialdean bost mende iraun zuen Otomandar Inperioarekin lotuta dago, XX. mendera arte. Balkanetako bi gerren eta bi mundu gerren ostean komunismoa gailendu zen bulgariarren artean.

Hasiera, gutxiengoak eta haien eskubideak onartu egin ziren, turkierazko publikazioak ugaltu egin ziren eta eskola hizkuntza horretan ematen zuten

matrikulazioak ere bai. «Turkia NATOren kidea izanik, irakasleak Azerbaijantetik ekartzen zituzten, eta turkieraz lan gehien inprimatzen zituen bigarren herrialdea bilakatu zen Bulgaria, Turkiaren beraren atzetik.

1974. urteaz geroztik dena aldatu zen eta 1984-1985eko gertakariekin amaituko zen jazarpena hasi zen», gogorarazi du adituak.

Aurretik, 60ko hamarkadan, erregimena herrialdea bulgariartzeko ideiarekin hasi zen. Todor Zhivkovek gonbita egin zien gainerako nazioetako herriarrei euren izena borondatez aldatzeko. Ia inork ez zuen onartu turkiarren artean. 24 urte geroago, behartzen saiatu zen.

Horrela ere ez zuen lortu, ordea, Salih, Fatme edo Birol bezalako pertsonak sekula ez ziztuztelako zalantzan jarri ez euren izen-abizenak ez euren identitatea.